

Тимошенко Юрій Петрович,
*доцент кафедри кримінально-
правових дисциплін Інституту
кримінально-виконавчої служби,
кандидат юридичних наук, доцент;*
Кубарєв Іван Володимирович,
*професор кафедри кримінально-
правових дисциплін Інституту
кримінально-виконавчої служби,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПОЛІГРАФА В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

В Україні застосування поліграфа (детектора брехні) до сьогодні не передбачено прямо законодавством. Незважаючи на це, його дедалі активніше використовують вітчизняні фахівці для перевірки співробітників, родичів та здійснення експертизи під час судового розгляду тощо. Водночас спеціалізовані державні установи не здійснюють психофізіологічну експертизу з використанням поліграфа. І взагалі, через відсутність законодавства щодо використання поліграфа немає єдиної назви такої експертизи. Так, у процесуальних документах і на різних сайтах експертів, які пропонують проведення такої експертизи, викладено різні назви - судово-психологічна експертиза з використанням поліграфа, судова психофізіологічна експертиза, судова психолого-фізіологічна експертиза.

Світова практика використання поліграфа теж свідчить про відсутність сталих підходів до оцінки результатів поліграфічних досліджень. У більшості країн результати психофізіологічної експертизи та допиту з використанням детектора брехні не є прямим доказом і не може бути покладено в основу обвинувачення. Це пов'язано із сумнівами щодо достовірності отриманих даних. Так, США, Канада, Росія, Ізраїль, Японія, які є світовими лідерами з використання поліграфа спецслужбами та іншими державними установами для перевірки певних осіб, у т.ч. у цивільних та адміністративних справах у судах, дуже обережно ставляться

до результатів застосування поліграфа у кримінальному судочинстві. Наприклад, у Великій Британії в 2007 р. прийнято Закон про контроль над правопорушниками, що визначає обов'язковість перевірки на поліграфі певної категорії осіб, які були засуджені за злочини сексуального характеру і які підлягають умовно-дostroковому звільненню. Але якщо говорити про кримінальне провадження, то в Англії дані, зібрані за допомогою поліграфа можуть вважатись доказом тільки в разі, якщо це підтверджено іншими даними, здобутими законним шляхом. У США до сьогодні немає єдиної думки щодо доказового значення використання детектора брехні. Так, у справі США проти Шейфера у 1998 р. Верховний Суд США постановив, що питання про можливість допуску результатів застосування поліграфа як доказів у кримінальному процесі має вирішуватися самостійно в юрисдикціях штатів та округів.

Тому можна стверджувати, що неоднорідність законодавчої бази у більшості країн світу щодо використання поліграфа пов'язана із сумнівами щодо достовірності результатів такої перевірки.

В Україні останніми роками звертається багато уваги на цю проблему. Були спроби вирішити її на законодавчому рівні. Так, Генадій Москаль ініціював унесення на розгляд Верховної Ради України законопроекту від 12 березня 2013 р. № 2521 «Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні)».

У проєкті запропоновано окреслити загальні вимоги до проведення перевірки на поліграфі у кримінальному провадженні, а також встановити необхідність її проведення експертами державних спеціалізованих установ. Також було звернуто увагу на обов'язковість добровільної згоди особи та відеофіксацію проведеної слідчої (розшукової) дії. При цьому важливим є те, що відмова від проходження перевірки за проєктом не є підставою для визнання винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення, хоча це заноситься до протоколу слідчої (розшукової) дії. Результати перевірок на поліграфі мали (за проєктом) тільки орієнтовне значення.

Водночас виникає питання: чому норму «Перевірка правдивості показів особи на поліграфі (детекторі брехні)» пропонується розмістити у главі «Негласні слідчі (розшукові) дії», адже негласне застосування поліграфа уявити важко. На нашу думку, можливість застосування поліграфа логічніше регламентувати у главі 20 «Слідчі (розшукові) дії», наприклад, у ст. 240 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України (слідчий експеримент) або у ст. 242 КПК України (підстави проведення експертизи) України. Тим більше, що редакція статті, запропонована шановним Г. Москалем, за своїм змістом більше відповідає саме слідчому експерименту або дослідженню може бути проведено у вигляді психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа.

На жаль, цей законопроект викликав багато спорів та дискусій і згодом був знятий з розгляду 27 листопада 2014 р.

Ми впевнені, що у багатьох вчених та практиків не виникає сумнівів щодо ефективності використання поліграфа в боротьбі зі злочинністю. Водночас питання правової регламентації процедури його застосування потребує зважених підходів, які ґрунтуються не тільки на світовому досвіді застосування «детектора брехні», а й враховують традиції та сучасні особливості вітчизняного кримінального судочинства.

*Мудряк Тамара Олександрівна,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології Національного
університету державної податкової
служби України, кандидат юридичних
наук*

ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ НОВИХ ТЕХНІЧНИХ РОЗРОБОК У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Досягнення науково-технічного прогресу завжди були найважливішим джерелом удосконалення науково-технічних засобів і методів збирання, дослідження і використання розшукової та доказової інформації в розкритті і розслідуванні кримінальних правопорушень [1, с. 1].